

ADANA ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK FASILLARI*

Prof. Dr. Erman Artun

Türkler, sık sık yurt değiştirerek çok geniş bir alana yayılmışlar, bir çok kültür ve dinin etkisi altında kalarak farklı uygarlıklar yaşamışlardır. Bunun sonucu olarak Orta Asya'dan günümüze değişen, gelişen bir geleneğe bağlı edebiyatları olmuştur (Günay, 1992:3-4).

Halk şiir geleneği Türk kültürünün tarih içinde görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığa bağlı dünya görüşü de o uygarlığa özgü bir edebiyat anlayışı doğurur (Artun,1995:5). Edebî eserler, yaşayan kültür topluluğunun kendilerine özgü ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir (Yılmaz, 1994:2-4). Kültür kaynaklarının Orta Asya'dan Anadolu'ya çağlar boyu süren bir zaman süreci içinde halk şiir geleneğini şekillendirici bir etkisi vardır. Kültür her toplumsal ögede yansımaları bulan dokudur (Turan, 1990:13). Kültürleşme adı verilen evrensel süreçte kültür varlıkları yeniyi alarak değişir, gelişir (Güvenç, 1993:2-8).

Ozan - baksı veya destan geleneği diye adlandırabileceğimiz İslâmiyet öncesi halk edebiyatı geleneği Anadolu'da İslâmiyet kültür potasında şekillenerek yeni bir hayat anlayışı ve zevkine cevap verecek biçim ve öz kazanmıştır. Anadolu'da ozan - baksı geleneği yerini yeni bir kültürde oluşan yeni bir sanatçı tipine ve kültürün beğenisine cevap verecek "Âşık Edebiyatı" olarak adlandırılan bir geleneğe bırakmıştır.

Adana, Âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü bir kaç ilden biridir. Âşıklık geleneği Adana kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Adana'da Âşıklar, sazlı (telden) sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemlerle (yazarak) veya bir kaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı olarak şiir söyleyenlere *ÂŞIK*, bu söyleme biçimine *ÂŞIKLIK - ÂŞIKLAMA*, Âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de *ÂŞIKLIK GELENEĞİ* adını veriyorlar.

Adana Âşıklık geleneğini incelemeye başladığımızda Karacaoğlan'dan başlayarak, Adana'da âşıklığın canlandığı 1966 Konya Âşıklar Bayramına kadar geçen süre içindeki âşıkların pek çoğunun unutulduğunu tespit ettik. Sözlü ve yazılı kaynaklardan otuz eski âşığın varlığını belirledik.

Çalışmamızın başında "Âşık kimdir?" sorusu bizi düşündürdü. Ortaya iki değerlendirme çıkmıştı. Birincisi, Âşıklık geleneğindeki âşık tanımlaması, ikincisi, Adana yöresindeki âşık tanımlaması. Gelenekteki tanımlamaya göre Âşıklar, saz çalıp çalamama, atışma, karşılaşma yapıp yapamama, doğaçlama şiir söyleyip söyleyememe, usta çırak ilişkisi içinde yetişip yetişememe vb. gibi geleneksel ölçülerle birbirlerinden ayrılırlar. Biz kendilerini âşık kabul edenleri ve toplumun kendilerini âşık diye nitelendirdiklerini "âşık" olarak aldık. Eski gelenek ölçülerini aradığımızda geleneği büyük bir özveriyle sürdürmeye çalışan âşıkların bir bölümünün dışlanacağı ve bunun da sağlıklı bir değerlendirme olamayacağı kanısına vardık. Zaten âşıklar da gelenek içindeki yerlerini geleneğe bağlı oldukları ölçüde ve sanatlarının gücü oranında alacaklardı.

Yıllardır sürdürdüğümüz Adana âşıklık geleneğiyle ilgili çalışmamızda iki yüz civarında olduğunu belirlediğimiz âşıkların seksenini arşivleyebildik. Âşıklarla yaşadıkları yöre arasında bir bağ vardır. Âşıkları doğum yerlerine göre ayırıp Adana âşıklık geleneğinde yetişen, şekillenen veya geleneğe katkıda bulunan kendini Adanalı olarak kabul eden Adana doğumlu olmayan Âşıkları geleneğin dışında saymak yanlışdır. Bu nedenle Karacaoğlan'dan günümüze âşıkları sıralarken onları göz ardı etmedik.

Karacaoğlan'dan Günümüze Adana Âşıklık Geleneğinde Âşıklar

A-Adanalı Âşıklar :

* 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, 1.Cilt, Ankara, 1997, s. 41-52.

Âşık Karacaoğlan, Âşık Dadaloğlu, Âşık Küşadi, Âşık Ali Nasibi Baba, Âşık Mahfi, Âşık Selami, Âşık Abdurrahman, Âşık İbrahim Necati, Âşık Çelebizade Halil, Âşık Meydani Mehmet, Âşık Fahri, Âşık İbrahim Ozan, Âşık Meyyiti, Âşık Kozanlı Hamit Hakkı, Âşık Hacı Sözdöğuran, Âşık İsmail Çoşar, Âşık Fatma Behice Batur, Âşık Mehmet Halaçoğlu, Âşık Mahmut Tunar, Âşık Fakir Kul, Adanalı Âşık Veli, Âşık Mehmet Taştepe, Âşık Muhiddin Asarkaya, Âşık Tufan Güvel, Âşık Hasan Turan, Âşık Hazım Demirci, Âşık Mustafa Arif Arık, Âşık Kazoğlu Mehmet, Âşık Halil Karabulut, Âşık İbrahim Davutluoğlu, Âşık Mehmet İlbars, Âşık Adil Özkale, Âşık Ali Koca, Âşık Köroğlu, Âşık Galip Micozkadıoğlu, Âşık Muzaffer Çağlayan, Âşık Ali Şahin, Âşık Mehmet Cihangiroğlu, Âşık Hüseyin Kaçıran, Âşık Kul Mustafa, Âşık Dertli Kazım, Âşık Duran Şihlioğlu, Âşık Dertli Mahmut, Âşık Ferrahi, Âşık Fidani, Âşık Abdulvahab Kocaman, Âşık Mehmet Siligünlü, Âşık Ömer Koca, Âşık Ali İlhami, Âşık Ayşe Çağlayan, Âşık İbrahim Arslantaş, Âşık Abdalcabbar Yurt, Âşık Nizami, Âşık Feymani, Âşık Osman Taştan, Âşık Hacı Karakılçık, Âşık Mehmet Türkmenoğlu, Âşık Ali Limoncu, Âşık Mahmut Anılan, Âşık Osman Özfidan, Âşık Ömer Koca, Âşık Bilal Ceylan, Âşık Cemil Şençalar, Âşık Ali Anbarcı, Âşık Ahmet İmami, Âşık Eyüp Tadil, Âşık Osman Kurt, Âşık Hakkı Tanrıkulu, Âşık Nizamettin Özcan, Âşık Osman Akçay, Âşık Mustafa Polat, vb.

B-Adana'ya Diğer Yörelere Gelen Âşıklar:

Âşık Kederi, Âşık Hasibe Hatun, Âşık Hüseyin, Âşık Derdi Derya, Âşık Hüdai, Âşık İbrahim Saltan, Âşık Haydar Aslan, Âşık Musa Karakaş, Âşık Selman Albay, Âşık Saim Özdal, Âşık Musa Sevmez, Âşık Veli Özbilgili, Âşık Aslan Aktemur, Âşık Salih Olçan, Âşık Alihan Yiğit, Âşık İsmail Çoşar, vb.

C-Hayatları Hakkında Kesin Bilgi Sahibi Olmadığımız Âşıklar :

Âşık Mayıl, Âşık Öksüz Ali, Âşık Yiğen Ali, Âşık Cingözoğlu Seyit Osman, Âşık Güferi, Âşık Deli Boran, Âşık Elbeylioğlu, Âşık Gündeşlioğlu, Âşık Derdiçok, Âşık Kamer, vb.

A. ADANA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

I. Yetişme Ortamları

Adana âşıklık geleneği, güzelleme, semai, koçaklama, taşlama, destan, dini tasavvufi şiirler söyleyen Âşıklar ve deyiş, güzelleme söyleyen âşıklar olmak üzere iki koldan yürümektedir. Adanalı âşıkların bir bölümü saz, söz ve doğaçlama birlikteliğine uyarak geleneğin bütün özelliklerini taşımaktadırlar. Âşıkların bir bölümü doğaçlama yapmadan saz ve sözle, yeni âşıkların bir bölümü de usta malı deyiş söyleyerek geleneği yaşatmaktadırlar. Âşıkların bir bölümü ise Adana dışında doğmuştur. Yetiştikleri kültür Adana âşıklık geleneği içinde olduğu için bu âşıkları Adanalı âşıklar olarak niteledik.

Adana, son kırk yıl öncesine kadar dışa kapalı bir yapıya sahip olduğu için âşıklık geleneğinin korunduğu bir yöre olmuştur. Doğulu âşıklarda olduğu gibi usta-çırak ilişkisi ve gezici âşıklık geleneği olmaması nedeniyle âşıklar dar çevrede tanınmıştır. Bu da âşıkların birbirlerini tanıyıp bilgi, kültür alışverişini engelleyerek geleneğin köklenip yaygınlaşmasını önlemiştir.

Adanalı âşıklar, Karacaoğlan, Dadaloğlu türküleri dinleyerek, eski âşıklara ait usta malı türküleri çığırarak geleneği öğrenmişlerdir. Ayrıca yörede yaygın olarak anlatılan Karacaoğlan, Dadaloğlu, Gündeşlioğlu, İlbeylioğlu, Deliboran, Kerem ile Aslı, Ferhad ile Şirin, Köroğlu vb. üzerine anlatılan türküleri halk hikayeleri âşıklığa hevesli gençleri âşıklığa hazırlayan etkenlerden biri olmuştur. 1950'li yıllarda gezginci âşık olarak Adana'ya gelen ve Adana'yı köy köy gezen Âşık Hüseyin, Âşık Veysel ve Âşık Ali İzzet Anadolu âşıklık geleneğini Adana âşıklarına tanıtarak Adana âşıklık geleneğine katkılarda bulunmuşlardır.

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması

gerekir (Kaya, 1994:24-30). Âşık edebiyatının en belirgin özelliği âşıklık geleneğiyle bireysel yaratıcılığı bir arada uygulamasıdır (Günay,1992:155). Çerçevesi gelenekle belirlenip bireysel yaratıcılıkla beslenir. Âşık edebiyatı usta-çırak ilişkisiyle geleneği taşıyan usta âşıkları dinleyen âşık adaylarının usta malı deyişleri ve hikayelerini doğru öğrenip gelecek kuşaklara aktarmalarıyla günümüze gelmiştir (Günay,1992:156). Âşıklık geleneği, İslam düşüncesini taşıyan kurumlara dayanıyordu. Kurumlar kalkınca gelenek yok olmağa yüz tutmuştur (Köprülü,1962:29-30). Âşık tarzını besleyen kaynaklar her geçen gün biraz daha kaybolmaktadır (Başgöz,1968:21). Göçlerle Adana'ya gelen âşıklar Anadolu âşıklık geleneğini Adana'ya taşımışlar. Gavurdağlı âşıkların da yöreye göç etmeleriyle gelenek beslenmiştir. 1960 yıllarından sonra çevreye açılan birbirlerini tanıyan âşıklar köklü bir gelenek oluşturmağa başlamışlardır.

II. Âşıklığa Başlama

1.Karacaoğlan Geleneği

Adana âşıklık geleneğinde Âşıkların âşıklığa başlamalarında Karacaoğlan geleneğinin büyük etkisi vardır. Buna "Karacaoğlan çığırnak" adı verilir. Âşıklar Karacaoğlan'dan türküler dinleyerek ve söyleyerek yetiştiklerini söylüyorlar (Artun,1997:14-16). Karacaoğlan, 16 yy. dan sonra Anadolu'da oluşan âşık edebiyatında yaygın bir gelenek bırakmış en önde gelen âşıklardandır (Artun,1995:61). Karacaoğlan çevresinden aldığı ilhamları, yaşama sevincini, arzularını, duygularını çağdaşlarına göre güçlü ve özgün bir anlatımla işlemiştir. Bu söz ustasının şiirlerinin günümüzde bütün canlılığıyla yaşaması onun ne derece başarılı olduğunun kanıtıdır. Karacaoğlan özgün üslubu, canlı edasıyla içtenliğiyle, hayatı algılamasıyla halk şiir geleneğinin doruğunda bir âşıktır (Artun,1995:62-65). Karacaoğlan güney illerinde destan kahramanı olarak kabul görmüş zaman içinde velilere özgü özellikler atfedilmiştir. Mutlu günler Karacaoğlan türküleriyle kutlanırken, hastalara Karacaoğlan türkülerinin şifa vereceğine inanılmıştır (Günay,1993:31). Aynı tesbite diğer araştırmacılar da katılıyorlar (Çubukçu, 1995:45-49). Karacaoğlan Âşıklarca Çukurova'da ilk âşık bilinir. Hayatı etrafında menkıbeler örülmüştür. Adanalı Âşıklarca Karacaoğlan öylesine kutsallaştırılmıştır ki, onun son zamanlarında sazını bir ardıcın dalına astığına, Yediler Mağarası'na girip sır olduğuna, rüzgarda çam ve ardıç ağaçlarının çıkardığı seslerin onun sazının sesi olduğuna inanılır (Küren, 1993 :27-28).

Adana âşıklık geleneğinde Karacaoğlan'la Dadaloğlu bugün çoğu unutulmuş yüzlerce âşığı etkilemiştir. Onlardan sonra gelen âşıklar onların çizdiği güney tablolarına pek az yeni renk ve çizgi ilave edebilmişlerdir. Karacaoğlan'ı bilmek güney yurt manzaralarıyla çerçevenilmiş, insan manzaralarını dokumuş Çukurova şiirini bilmek demektir. Sözlü rivayetlerden Karacaoğlan'ın uzun Âşıklık yaşamında çok dolaşıp şiirlerini dokuduğunu biliyoruz. Konar göçer Türkmen illeri gibi , Karacaoğlan da Toroslar , Gavur Dağları , İç Anadolu, Fırat Vadisine giderek bu toprakların kültürlerini birinden ötekine taşımıştır (Boratav,1983:19-39).

Karacaoğlan'ın şiirleri, kendisinden sonra gelen âşıkları beslemiştir. O çığır açıcı bir sanatçıdır, âşıkların duygu ve düşüncelerine, tabiat ve insana bakışlarına, şiir dillerine biçim vermiştir(Başgöz,1986:152-160). Karacaoğlan güzeli soyutlamadan anlatmıştır. O, şiirlerinde Çukurova'nın kültür ve geleneğini yansıtmıştır. Onun şiir gücü bu zengin katılımı birleşince kendisinden sonra âşıkları etkileyip bir gelenek oluşturacak şiiri bulmuştur (Başgöz,1986:152-160). Karacaoğlan, Adana âşıklık geleneğinin oluşmasında, bu gelenek içinde yetişen âşıkların şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihi ve kültürel mirasın yanı sıra önemli bir rol oynamıştır.

Öğütleme

*Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelende
Onu yad ellere açıcı olma*

*Mecliste arif ol kelamı dinle
El iki söylerse sen birin söyle
Elinden geldikçe iyilik eyle*

Hatıra dokunup yıkıcı olma

*Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen iyilik et de o zayi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma*

*El ariftir yoklar senin bendini
Dağıtırlar tuzağını fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Kati yükseklerde uçucu olma*

*Muradım nasihat bunda söylemek
Size layık olan bunu dinlemek
Sev seni seveni zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma*

*Karacaoğlan söyler sözün pişirir
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma
Karacaoğlan*

Semai

*İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye*

*Elifin uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye*

*Elif kaşlarını çatar
Gamzesi bağrıma batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye*

*Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye*

*Karac' oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklenmiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye
Karacaoğlan*

2. Dadaloğlu Geleneği

Dadaloğlu, Çukurova'da konar göçer Türkmen toplulukları arasından yetişmiş, çağına damgasını vurmuş bir âşıktır. Dadaloğlu göçebe âşıktır. Göçebe hayatı , Güneyde yaşayan âşıklarda

kuvvetli izler bırakmıştır. 19. yy. da Çukurova'da Fırka-i İslahiye birliği göçebe zümreleri yerleşik hayata mecbur etmesiyle konar göçerlerle yer yer çatışmalar olmuş, yeni yaşama biçimine geçmek istemeyen aşiretlerin direnmeleri âşıkların şiirlerine konu olmuştur.

Dadaloğlu'nun koçaklamalarında epik bir söyleyiş göze çarpar. O, 19 yy. âşıkları içinde konar göçer Türkmen aşiretlerinin geleneksel dünyasını, törelerini yansıtan şiirleriyle etkinleşir. Dadaloğlu, yiğitlik, soyluluk, dayanışma gibi değerlerin değişmeğe başladığı bir çağda bu değerleri savunan bir aşiret aşığı olarak öne çıkar. Dadaloğlu'nun şiirlerinde zorunlu iskanı kabullenememe ve toprağa bağlı yaşama uyum gösterememe iki önemli olgudur. Kavga şiirlerindeki epik söyleyiş, iskan sonrası şiirlerde yerini lirizme ve bazen de duygusal bir içlenmeye bırakır.

Dadaloğlu içinde yaşadığı toplumun sözcüsü olmuş, göçebe yaşamın doğal söyleyiş biçimiyle lirizmi yakalamış kendisinden sonra gelen âşıkları etkileyerek Çukurova âşık şiirinde gelenek oluşturmuştur.

Yiğitleme

*Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir*

*Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir*

*Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir
Dadaloğlu*

Ağıt

*Can evimden vurdu felek neyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım toprak aldı koynuna
Yarım diyen bülbül diller iniler*

*Doya doya meh cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gececik sefasını sürmedim
Sarmadığım ince teller iniler*

*Kara olur okçuların yoncası
Görülmemiş bu dünyada buncası
Açılmadan kopup düştü goncası
Bahar ağlar açan güller iniler*

*Gider oldum Avşar ili yoluna
Bakmam gayrı bu diyarın gülüne
Karaları taksın çapar koluna
Yağız atlı nice kollar iniler*

*Varayım da mezarına varayım
Baş ucunda el kavşurup durayım
Bıktın mıydı benden deyip sorayım
Mezarına giden yollar iniler*

*Yürü bre Dadaloğlu'm yürü git
Dertli dertli Çukurova yolunu tut
Bunda suçun varsa Hakka tevbe et
De ki gayrı bizim iller iniler*

Dadaloğlu

3. Usta - Çırak İlişkisi

Âşık edebiyatının yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerinden biri de çırak yetiştirme geleneğidir. Usta âşık saza ve söze yeteneği olan istekli bir genci çırak edindir, yanında gezdirir. Saz ve söz meclislerine sokar. Günü gelince mahlasını verir. Çırak da çalıp söylemeye başlar, meclislerde ustasının şiirleriyle söze başlar, izinden gider (Kaya,1994:40). Adana'da köklü usta-çırak ilişkisi yoktur. Son yıllarda doğulu âşıkların etkisiyle canlanmağa başlamıştır. Belli kurallara, disipline sahip değildir. Bir ustanın yanına kapılanıp yıllarca yanında kalan, ondan ayak almayı, saz çalmayı öğrenen, mahlas alan, ustasıyla diyar diyar dolaşan ve icazet aldıktan sonra Adana'yı terk ederek şiir söyleyen âşık yoktur.

Adana'da âşıklığa hevesli gençler yakın çevrelerindeki âşıklardan belli ölçülerde geleneği öğrenirler. Usta Âşıklar gençlere rehber olurlar. Adana âşıklık geleneğinde ustalık, âşıkların etkilenip örnek aldıkları âşıklar anlamındadır. Ayrıca Adana âşıklık geleneğinde âşık kolu oluşturacak kuvvetli iz bırakan usta-çırak ilişkisi yoktur.

3. Rüya Motifi

Rüya motifi âşıklık geleneğinde sık karşılaşılan bir motiftir. Bazı âşıklar maddî aşktan manevî aşka geçerken, saz çalıp söylemeye başlarken ilahi araçlarla yani bir müşidin, bir pirin, Hızır Peygamber'in vb. rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmağa başladıklarını söylerler. Bunların ilham kaynakları halkın değerlendirmesine göre ilahidir (Köprülü,1989:57). Bir araştırmamız rüyalar ve şamanların sihri din hayatını çevreleyen öğelerin Anadolu mistisizminde aracı rolü üstlendiğine değiniyor (Başgöz,1952:238). Halk hikayelerinde de rüya motifi görülür (Başgöz,1966:27). Âşıklar için rüya motifi bir hareket ve başlangıç noktasıdır (Günay,1992:110). Adana âşıklarında rüya nedeniyle âşık olma oldukça yaygındır. Bazı âşıklar gelenek gereği rüyasını anlatmamakta, bazıları rüyasını hatırlayamamakta, bazıları her gece rüyasında saz çaldığını, bazıları da pir elinden dolu içtiğini söylemektedir. Bazı âşıklar da badeli âşıklığa inanmamaktadır. Adana âşıkları arasında on yedi âşık rüya sonrasında âşık olduğu söylemektedir.

III. Mahlas Alma (Tapşırma)

Âşıklık geleneğinde mahlas kullanma, geleneğe bağlı bir kuraldır. Âşıkların büyük çoğunluğu mahlas kullanırlar. Adana âşıklık geleneğinde usta-çırak ilişkisi gelenekselleşmediği için çoğunlukla âşıklar mahlaslarını kendileri seçerler. Adanalı âşıkları mahlas alışlarına göre şu gruplarda toplayabiliriz.

a) Mahlaslarını kendi seçenler b) Adını tapşıranlar c) Soyadını tapşıranlar d) Birden fazla mahlas kullananlar e) Rüyaya bağlı olarak mahlas alanlar f) Mahlasları ustaları tarafından verilenler g) Mahlas kullanmayanlar

IV. Saz

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Âdeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalarken bazı âşıkların saz çalamadıklarını biliyoruz. Günümüz Adana âşıklık

geleneğinde saz önemli bir yer tutuyor. Bugün âşıkların çoğu saz çalıyor. Adana'da 1960'lı yılların sonuna kadar sazın topluluklar arasında çalınması hoş görülmemiş. Adanalı âşıkların 1960'lı yıllardan sonra doğulu âşıklarla tanışmalarından sonra yaygınlaşmağa başlamıştır. Topluluk önünde ilk saz çalan âşıklar âşık Ferrahi, Âşık Feymani ve Âşık Hacı Karakılıç'tır.

V. Değerlendirme

Âşıklardan öğrendiğimize göre eskiden her obanın bir aşığı varmış. Âşısız şenlik ve düğün düşünülemezmiş. Düğünlerde kız ve erkek tarafının âşıklarının atışması adetmiş. Bu bilgiler bize Adana'da âşıklık geleneğinin eskilere dayandığını gösteriyor. Adana âşıklık geleneğinde 1966 yılında ilk kez Konya'da yapılan "Türkiye Âşıklar Bayramı" bir dönüm noktası olmuştur. Adanalı âşıklar Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen âşıklarla tanışıp diğer yörelerin âşıklık geleneklerini tanıyınca bilgi, alışveriş sonunda gelenekçe yeni bir yapı oluşmaya başlamıştır.

Adanalı âşıklar şiirlerini "aşk, gurbet, ölüm, toplumsal sorunlar, zamandan yakınma, doğa, yoksulluk, kader, dert, sevinç vb." konularda yazarlar. Dini şiirlerinde tarikata bağlılıktan çok dini duygular dile getirilir. Adanalı âşıklar toplumsal değişim ve gelişimin farkındalar. Bu değişimi yakalayıp, halkın beğenisini kazanmazlarsa, geleneğin eski canlılıkla süremeyeceğinin bilincindedir. Toplumdaki değişim ve gelişim olgusu âşıkları da bir değişim sürecine soktu. Ancak âşıklar yeni kitleleri kucaklayacak bir yenileşme hareketini başlatamadılar.

Adana âşıklık geleneğinin geleceği hakkında bir yargıya varmak için zaman erkendir. Adanalı âşıklar halktaki gelişim ve değişimi yakaladıklarında yeni özü ve biçimiyle gelenek yaşamağa devam edecektir. Adana âşıklık geleneği yeni bir oluşuma yeni bir terkibe doğru gitmektedir.

B. ADANA ÂŞIK TOPLANTILARI

Türkiye âşıklık geleneğinde belli yörelerde "karşılaşma", "deyişme", "atışma" veya "karşıberi" gibi adlar adı altında toplanan sistemli deyişmeler en az iki aşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır (Günay,1992:47). Atışmalar âşıklık geleneğinde önemlidir. âşığın tanınması ünlü bir âşıkla atışıp onu yenmesine (bağlama) bağlıdır (Bali,1975:7432). Atışmalar ezgilerden ve icra geleneğinden ayrılmaz (Onay,1928:5; Köprülü,1989:128; Dizdaroğlu,1969:214). Âşıklar atışmalarda ayak açma sırasında sazıyla karşısındaki âşiğe "ezgi ayağı" verir (Şenel,1991:554-555).

Adana âşıklık geleneğinde sistemli bir icra geleneği yoktur. Atışmalarda eski gelenek tamamıyla olmasa da devam ediyor. Eski atışma geleneği sorulu cevaplı biçimdeymiş. Genellikle dini konularda sorular sorulmuş. Cevap veremeyen âşık mat olur, sazı elinden alınmış. Ayakları kendileri verirlermiş. Bugün ise muamma ayrı bir yarışma dalıdır. Eski gelenekte atışmaya başlayan kaç dörtlük söyleyeceğini söyler, atışmayı son dörtlükte mahlasını söyleyerek bitirmiş. Günümüzde atışan her iki âşık sırayla dörtlüklerini söylerler. Atışmalar sorulu cevaplı, taşlamalı ve nazire şeklinde olabilir.

Âşıkların Atışmalarından Örnekler

Kul Mustafa :

Feymani seninle cenge girelim

Amma sözlerime darılmayasın

Gücün ne kadarsa o kadar yüklen

Yokuşun dibinde yorulmayasın

Feymani :

Muhabbet cenginde söz silahını

Giyinip kuşanıp kurulmayasın

Dikkat et ileride deniz var

Düşünce yilana sarılmayasın

Kul Mustafa :

*Kim olduğun gidip sormam elinden
Ayarın ne ölçeceğim dilinden
Malın mülkün alacağım elinden
Hirsından ikiye yarılmayasın*

Feymani :

*Kenarda dolaşma gel deryaya gir
Muhabbet cenginde gönül aşkla bir
İrfan meclisinde kalın incelir
Haddini aşıp da kırılmayasın*

Kul Mustafa :

*Senede bir gidermişsin Konya'ya
Bir de âşık yazdırmışsın künyeye
Babasız tecelli edip dünyaya
İs'olup çarımha gerilmeyesin*

Feymani :

*Nasrettin Hoca'nın heybesi gibi
Nüktedan sözlerin söbesi gibi
Gayrı müslimlerin kabesi gibi
Efes'e tavafa varılmayasın*

Kul Mustafa :

*Söylenen sözlerde üstüm diyorsun
Hal ehli olana dostum diyorsun
Mürşit dergahına postum diyorsun
Beynamaz evine serilmeyesin*

Feymani :

*Sabır etmek ilimlerin başıdır
Bu benim yaptığım aşk savaşıdır
İnsan şerefiyle köşe taşıdır
Kilise damına örülmeyesin*

Kul Mustafa :

*Aşk göze görünse sema sandırır
Uğrayanı gizli gizli yandırır
Bu böyle erkeği dişi kandırır
Cennetten dünyaya sürülmeyesin*

Feymani :

*İnsanda evvela olgunluk gerek
Temelsiz binaya verilmez direk
Aklınca cennetlik kulum diyerek
Sonra cehennemde görülmeyesin*

Kul Mustafa :

*Kul Mustafa'm kemlik namert işidir
Kamil kişi etrafını ıştırır*

*Karın yeri yüce dağlar başıdır
Engine yağıp da kürülmeyesin*

*Feymani :
Feymani içinde kötü his tutma
Sadık dosta darılıp da küs tutma
Altın isen altınlık yap pas tutma
Sonra çar çamura garılmayasın*

I. Askı asmak - Askı İndirmek - Muamma

Âşıklar hece ölçüsüyle oluşturdukları bilmeceleer dışında divan edebiyatında görülen muamma ve lugazlar da düzenlemişlerdir. Muammalar belli kurallara göre düzenlenen ve cevabı Tanrının sıfatlarından biri ya da bir insan adı olan manzum bilmeceleerdir.

Adana Âşıklık geleneğinde askı asma genellikle bazı derneklerin düzenlemiş olduğu gecelerde yapılır. Bazı âşıklar kahvelerde, oda sohbetlerinde duvarlara muamma asarlar. Muamma bir dörtlükte rumuz olarak işlenir. Bir kutu veya mendilin içine konulup asılır. Gece sonunda askı indirilip halkın huzurunda yüksek sesle okunur. Muammayı çözmeye seyirci de katılabilir. Âşıklar muammanın cevabını sazlı sözlü olarak söylerler. Adana’da muamma sazlı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Sazlı muammaya “bağlamalı muamma” adı verilir. Makamlı ve ezgili olarak sorulur ve cevaplanır. Sözlü muamma ise şiir şeklinde cevaplandırılır

II. Bağlama – Çözme

Adanalı Âşıkların yarışmalarda birbirlerini yenmek için başvurdukları oyunlardan biri de “bağlama-çözme” adı verilen zor sorular sorarak rakibini cevap veremeyecek hale getirip bağlamaktır.

III. Âşık Karşılaşmaları

Âşıklık geleneğinde, iki veya daha çok âşık dinleyici topluluğu karşısında sazlı sözlü, deyişir ve atışmalar (Aslan,1992:43). Adana âşıklık geleneğinde söze yaşlı ve usta kabul edilen âşıklar başlar. Belirlenen ayak ve konuda deyişilir.

ADANA ÂŞIK FASILLARI

Adana âşıklık geleneği sistemli olmadığı için eskiden âşıklar bir araya geldiklerinde âşık fasılları düzenlenirmiş. Adanalı âşıklar diğer yöre âşıklarıyla tanışmalarından sonra günümüzdeki şeklini alarak sistemleşmeye başlamıştır. Anadolu âşık fasılları da ortak bir yapıya doğru ulaşmaktadır.

Adana âşık fasılları Doğu Anadolu âşık fasıllarına benzemektedir. Adanalı âşıklar önceleri Karacaoğlan, Dadaloğlu şiirleri söyleyip sistemli fasıl düzeni içinde olmayan çeşitli atışmalar yapıyorlarmış. Tekellüm bölümü her zaman sıralanan düzende yapılmaz. Fasıla katılan âşıkların hünerlerine göre tekellümün bölümleri belirlenir. Adanalı âşıkların verdikleri bilgilerden yola çıkarak Adana âşık fasıllarının bölümlerini şöyle sıralayabiliriz.

I. Merhabalaşma (Hoş geldiniz)

Âşık fasıllarının ilk bölümüne Adana’da “merhabalaşma, hoş geldiniz” adı verilir. Bu bölümde giriş yapılarak dinleyiciler selamlanır. “Hoş geldiniz”, “Safa geldiniz”, “Merhaba” gibi rediflere bağlı ayaklarla koşma dörtlükleri söylenir. Bu bölüm âşıklardan herhangi biri tarafından yapılabildiği gibi fasıla katılan âşıkların aynı ayakla birer dörtlük okuması şeklinde de yapılmaktadır. Merhabalaşma bölümündeki deyişlerde genellikle fasılın önemli konuklarının adları ve fasılın düzenlenmesine ön ayak olanların adları geçirilir. Fasılın yapıldığı yer deyişlerde övülür.

II. Hatırlatma (Canlandırma)

Bu bölümde âşıklar gelenekte iz bırakmış eski usta âşıklardan şiirler okurlar. Gelenekteki şekliyle usta-çırak ilişkisi olmadığı için usta malı deyiş okunmaz. Ancak zaman zaman faslın herhangi bir yerinde Karacaoğlan, Dadaloğlu vb. gibi usta âşıklardan güzelleme, koçaklamalar okunur. Bazen Karacaoğlan, Dadaloğlu, Ferrahi vb. için âşıklarca söylenmiş şiirler okunur. Son yıllarda âşıklar çeşitli toplantılarda usta malı türküler okumaya başlamışlardır.

III. Tekellüm

Adana âşık fasıllarında en geniş ve en çok beceri isteyen bölüm tekellüm bölümüdür. Adana yöresinde bu gelenek daha çok iki âşıkla yapılmaktadır. Halkın isteği üzerine ya da âşıkların kendi aralarındaki rekabete göre belli bir konu üzerinde yapılır. İki âşık verilen ayağa göre belirli konularda birbirlerini taşıyarak yarışır.

Tekellüm, Adana yöresinde belirli bir düzen içinde yapılmamaktadır. Adana'da, özellikle güçlü ve rekabet halindeki iki âşığın yarışması şeklindedir. Bu yarışmada iki âşık önce dörtlüklerle kendilerini tanıtır, sonra konuya girerler. Verilen ayağa bağlı kalarak kendilerini överler. Birbirlerinden üstün olduklarını hünerleriyle göstermeğe çalışırlar. Yarışmanın en hızlı yerinde birbirlerine yerici dörtlükler söylerler. Bu deyişme dinleyicinin en beğenerek islediği bölümdür. Âşıklar yarışmanın ilerleyen bölümünde birbirlerine üstünlük sağlamamışlarsa daha önce birbirlerine söyledikleri kırıcı sözlerden dolayı özür dilerler. Sonra birbirlerinin övülecek özelliklerini sıralayarak yarışmayı bitirirler. Tekellümde sıraladığımız bölümlere uyulmaz. Bu bölümler nadir olarak yapılsa da incelememize aldık.

1. Ayak açma

Adana âşık fasıllarında ayak, genellikle yarışmaya katılmayan usta âşıklardan biri ya da âşıklığa meraklı biri tarafından verilir. Yarışmanın kuralı gereği yarışmaya başlayan âşık son dörtlüğü söylemeden yani tapşırmadan diğer yarışmacı tapşırmaz.

2. Öğütleme - Tasavvuf Öğütleme

Adana yöresinde günümüzde genellikle tekellümün ikinci sırasında nasihat şiirleri söylenmez. Adanalı âşıklar nasihat şiirlerini yarışma sırasında yeri geldiği zaman karşısındaki âşığı uyarmak, daha fazla ileri gitmemesi için, bir iki dörtlük söylerler. Adanalı âşıklar nasihat şiirlerini yarışma havasından uzak ortamlarda ve halk konserlerinde söylerler. Adana'da tasavvuf öğüdü niteliğindeki şiirler nadiren söylenir.

Öğütleme

*Dinlersen kardaşım sözlerim sana
Hatırdan gönülden geçme ha geçme
İnsan olan değer verir insana
Sakın eri erden seçme ha seçme*

*Kamilin nişanı o güzel huyu
Ona ölçü olmaz bedeni boyu
Derde derman olsa namerdin suyu
Sakın bir damlayı içme ha içme*

*Derdin bedeni ağ gibi sarsa
Feryat ve figanın semaya varsa
O müşkül halini gelip de sorsa
Hal bilmeze sırrın açma ha açma*

*İnsan ol insana eyle emeli
Gerçek insanlığın budur temeli
Âşık Kederi de sevip sevmeli
Dost ile sohbetten kaçma ha kaçma*

Âşık Kederi

Alevî de Benim Sünni de Benim

*Cümleniz Adem'in evladı ise
Alevî de benim Sünni de benim
Ali Muhammed'in damadı ise
Alevî de benim Sünni de*

*Sevgi, saygı külli şeyin başıdır
İkisi de birbirinin eşidir
Ayrım gayrım güden cahil kişidir
Alevî de benim Sünni de benim*

*Hünkar Hacı Bektaş Velî bendedir
Yunus, Mevlana'nın yolu bendedir
Muhammet bendedir, Ali bendedir
Alevî de benim Sünni de benim*

*Yalnız dostluk için düştüm bu yola
Zerrece kalbimde tutmadım hile
Dört halife on iki imamla bile
Alevî de benim Sünni de benim*

*Eleme, çileye gama girmişim
Semahlar dönerek deme girmişim
Camiye girmişim ceme girmişim
Alevî de benim Sünni de benim*

*Elestü'de ahd ü eman eyledim
Nice yıldır devr i zaman eyledim
İmami'yem Hak'ka iman eyledim
Alevî de benim Sünni de benim
Âşık İmami*

3.Koçaklama

Adanalı Âşıklar, âşık fasıllarında tasavvufî öğüt şiirlerinden sonra kural olmamakla birlikte bazen koçaklamalar söylerler. Bunlar belli bir ezgiyle söylenen Koroğlu ve Dadaloğlu koçaklamalarıdır.

Türklüğün Destanı

*Yılmadan doğuşen dört bir cephede
İstiklal Harbi'nde Kocatepe'de*

*Türk çocuğu budur sana hitabım
Seni yoktan yaratandan örnek al
İkra diyor, oku benim kitabım
Oku, öğren, sen Kur'an'dan örnek al*

*O kahraman ecdadından, atandan
Tarih boyu kan dökülen vatandan
Cephede kefensiz şehit yatandan*

Vatana can veren candan örnek al

*Sene binyetmişbir , mevsim de yazdı
Atı kırdı, elbisesi beyazdı
Gün cumaydı, kıldırıldığı namazdı
Malazgirt'te Alpaslandan örnek al*

*Edirne'de büyük toplar döktüren
Öküzlerle İstanbul'a çektiren
Koca Bizans surlarını yıktıran
Fatih Sultan Mehmet Han'dan örnek al*

*Bizim idi Acemistan , Gürcistan
Bulgaristan, Yunanistan , Türkistan
Türklüğü eyleyen dillere destan
Sen Kanuni Sultan Süleyman'dan örnek al*

*Kırım, Kafkas, Varna ile Çaldıran
Cephelerden cephelere saldıran
Türk'ün şeref bayrağını kaldıran
Yavuz benim kahramandan örnek al*

*Altaylar'dan Viyana'yı kuşatan
Dünya nizamını kurup yaşatan
Plevne'den Gazi Osman Paşa'dan
Tarihe bak şu destandan örnek al*

*Aynı ırksın, aynı kanun, aynı soy
Aynı dilden, aynı dinden, aynı boy
Gel oğlum elini vicdanına koy
Ulubatlı er Hasan'dan örnek al*

*Türk çocuğu hiç kalmadan şüphede
Atam gibi kumandandan örnek al*

*Ben bir Türk'tür benim ecdadım
Ülkümün uğrunda ölmektir muradım
Ben beni vatana kurban adadım
Abdülvahap Kocaman'dan örnek al
Âşık Abdülvahap Kocaman*

4.Bağlama – Muamma

Âşık karşılaşmalarının en önemli bölümlerinden biridir. İki âşık birbirlerini dini-tasavvufî ve menkabeler konusunda sınırlar. Bu bölümde çok kere zor ayaklara başvurulur. Âşıklar birbirlerini hem bilgi hem de sanat yönünden zorlarlar.

Bağlama, muamma adıyla da anıldığı için askı- muamma ile karıştırılmaktadır. Askı şeklindeki muammalar daha çok anonim bilmece karakterindedir. Soruların cevapları canlı veya cansız cisimlerdir. Fasıllarda bağlama grubuna giren muammalar “ol nedir ki” ibarelerinin kullanıldığı muammalardır(Günay,1992:65). Adana Âşıklık geleneğinde “ol nedir ki” ibareli muammalar yaygındır. Bunlar bazen uzun şiirler halinde söylenir. Bazen de fasıllarda verilen ayak üzerine karşılıklı dörtlükler halinde söylenerek cevabı verilir. Cevabı veremeyen âşık yenik sayılır.

5.Sicilleme

Âşık fasıllarında bağlama-muamma bölümünde iddialı ve rekabet halindeki Âşıklardan yenen âşık, yenilen âşığa soyu ve kişiliğiyle ilgili acı sözler söyleyerek taşlar.

Adana Âşıklık geleneğinde atışmalardan sonra sicilleme yapılmaz, yapanlar hoş görülmez. Soy ve kişilik konu edilmeden takılmalara rastlanır. Bazen seyirci hoşlandığı için birbirlerine Yörük, Farsak, Avşar vb. diye takılırlar. Âşıklar sicillemeyi kırgınlığa yol açacağı için tasvip etmiyorlar.

6.Yalanlama

Âşık fasıllarında yalanlama kural değildir. Âşık Kara Mehmet ve Âşık Hacı Karakılçık'ın güzel yalanlamaları vardır. Bu Âşıklar fasıla katılırlarsa yalanlama türü şiirlerini bazen okurlar (Günay,1992:58).

Doktur Bey

*Verdiğin perize budur gayratım
Bundan gayrı uyamuyom doktur bey
Üç sepet yumurta sabah kayfaltım
Teker teker sayamayom toktur bey*

*İki lehen pilav bir yayık ayran
İster yağlı olsun isterse yavan
Yanına kesiyom beş kilo soğan
Yeyom yeyom doyamıyom doktur bey*

*Üç tencere bamya yerim pişince
Yirmi tas su içip biraz koşunca
Her yanı sökülür karnım şişince
Sağlam köynek geyemeyom doktur bey*

*Hindiye acımdan çoktan ölürdüm
Sağ olsun komşular ediyo yardım
Bir koyundan fazla yemem söz verdim
Ayıp olur cayamayom doktur bey*

*Günde iki çuval unum gediyo
Avradım her sabah ekmeç ediyo
Bir kazan fasille gönül ye diyo
Arttırmaya kıyamayom doktur bey*

*Bazı az geliyo beş kasa hurma
Yedi ilahnadan yapıyoz sarma
Onu da mı yedin deyi heç sorma
Utanyom ,deyemeyom doktur bey*

*Senede kırk dönüm bostan ekerim
Benden başka kimse yemesin derim
Kavını karpızı kabıklı yerim
Acelemden soyamayom doktur bey*

*Bilmem Kara Mehmet nereye gider
Buyumuş kısmetim buyumuş gader
Bir günde yediğim işte bu kadar
Daha fazla yeyemeyom doktur bey*

Âşık Kara Mehmet

7.Koltuklama

Adana yöresinde “koltuklama” adıyla anılan sazlı sözlü toplantılar, âşık fasıllarından ayrı olarak düzenlenmektedir. Bazen de fasılların içinde yapılır. Herhangi bir nedenle düğünlerde, eğlencelerde, âşıkların anma gecelerinde, âşık toplantılarında, köy odalarında ve kahvehanelerde bir araya gelen üç-beş aşığın yapmış oldukları sazlı-sözlü toplantılara bu ad verilir. Âşıklar bu toplantılarda taşlamalardan çok birbirlerini öven şiirlere yer verirler. Güzellemeler, türküler, uzun havalar, bozlaklar çalınıp söylenir. Adanalı âşıklar koltuklamayı bir araya gelip türkü, uzun hava, bozlak çalıp söyleme olarak nitelerler.

8.Bozlak Okuma

Adana âşık fasılları içinde önemli geleneklerden birisi de bozlak okuma bölümüdür. Çukurova yöresine ait olan bozlaklar belli bir ezgiyle okunmaktadır. Bozlakları iki âşık karşılıklı olarak okuyabildiği gibi daha çok âşık da okuyabilir. Bozlaklar kendine özgü bir ezgiyle okunur. Türkmen, Yörük, Varsak, Avşar hayatından izler taşır. Yayla, göçer insanımı anlatan bu türküler yörede özel bir yere sahiptir. Bozlaklar yörede “Öksüz Ali Bozlağı”, “Yiğen Ali Bozlağı”, “Deli Boran Bozlağı”, Gündeşlioğlu Bozlağı”, Çukurova Bozlağı”, “Karacaoğlan Bozlağı” vb. diye adlandırılırlar. Karacaoğlan bozlağı “ahey”, Dadaloğlu bozlağı “aydost” la başlar

9.Güzelleme Okuma

Adana âşık fasıllarında en önemli geleneklerden biri güzelleme okumadır. Fasıllarda en ilgi çeken bölümlerden biridir. Karşılıklı iki kişi tarafından okunduğu gibi âşıklar kendi türkülerini sırayla da söylerler.

Senin Aşkınla

*Güzeller güzeli sevgili yarım
Elleri severim senin aşkınla
Sana giden yolda olmak kararım
Yolları severim senin aşkınla*

*Senin bilip her duyduğun hoş sesi
İster keman, ister saz, cümbüş sesi
İster insan sesi,ister kuş sesi
Dilleri severim senin aşkınla*

*Her âşık bir güzel sevdası çeker
Halili’de senin ateşin yakar
Her çiçekte senden bir güzellik var
Gülleri severim senin aşkınla
Âşık Halil Karabulut*

Ahu Gözlüm

*Ahu gözlüm tut elimden
Vazgeçmeden emelimden
Aşkın beni temelinden
Yakmadan gel, yıkmadan gel*

*Derde salmadan başımı
Noksan etmeden işimi
Damla damla gözyaşımı
Dökmeden gel, akmadan gel*

*Göz deymeden yapımıza
Yıkılmadan tapımıza*

*Kara deve kapımıza
Çökmeden gel ıkmadan gel*

*Kader bağlamadan zincir
Bağlar ise gönül incir
Ölüm ocağıma incir
Dikmeden gel, ekmeden gel*

*Bu ayrılık telimizi
Bulandırır selimizi
Hasret gurbet belimizi
Bükmeden gel, bıkmadan gel*

*Feymani 'yim kaçma benden
Gönül usanmadı senden
Ecel tatlı canı tenden
Çekmeden gel, çıkmadan gel
Âşık Feymani*

Elif'im

*Bahar geldi koyun kuzu meleşir
Artık yaylamıza göçek Elif'im
Yükseklere duman çöker, çileşir
Koyunu, kuzudan seçek Elif'im*

*Kar mı yağmış gerdanına, düşüne
Nur mu doğmuş, gözlerine, kaşına
Çıksak soğuk pınarların başına
Doldur ellerinden içek Elif'im*

*Neyleyim bu canı olmazsa canan
İflah olmaz senin aşkınla yanan
Düğürücü salayım vermezse anan
Kimseler duymadan kaçak Elif'im*

*Ne yaman dert imiş sevdanın hali
Gene çiçek açtı gönülümün dalı
Birleşir seninle yaparız balı
Ben bir arı, sen bir çiçek Elif'im*

*Çektirme sevdiğim çilemi doldur
Gariip Hacı 'm senin aşkına kuldur
İstersen kabul et , istersen öldür
İşte başım, işte bıçak Elif'im
Âşık Hacı Karakılçık*

Güzelleme

*Ömür gazel oldu, kader kasırga
Çölden çöle, toza toza bitirdim
Kader torbasına kattım bahtımı
Damla damla, süze süze bitirdim*

*Şenlik değil işim gam ile keder
Bahtım vücudumu etti derbeder*

*Yirmi yıl yedi bin küsur gün eder
Belde belde, geze geze bitirdim*

*Bahtım daha beyaz aysız geceden
Okuyamam bihaberim heceden
Beş bin kalem aldım bizim hocadan
Dertlerimi yaza yaza bitirdim*

*Kul Mustafa sanma ömür bitmiyor
Bağa baykuş kondu bülbül ötmüyor
Aklım yetiyor ya, gücüm yetmiyor
Bunu ömrüm üze üze bitirdim
Âşık Kul Mustafa*

Ela gözlü nazlı yar

*Ela gözlü nazlı yarı
Görem dedim göremedim
Boş kalmıştır kavil yeri
Varam dedim varamadım*

*Gönlümün gönlü nerede
Engeller durmaz arada
Emine'yle ben murada
Erem dedim eremedim*

*Şeker kaymak tatlı dili
Kınalamış nazik eli
Koynundaki gonca gülü
Derem dedim deremedim*

*Şahinim yok çıkam ava
Ne yaptımsa aldım hava
Kuşlar gibi ben bir yuva
Kuram dedim kuramadım*

*Derdin nedir bana anlat
Ben kimlere edem minnet
Dediler ki bağın cennet
Girem dedim giremedim*

*Mehmet Ali asıl adım
Ferrahi'yi pirle kodum
Gurbet elden dönmem dedim
Duram dedim duramadım
Âşık Ferrahi*

10. Taşlama – Takılma

Âşıklar fasılın bu bölümünde, toplumun aksak yönlerini, kişilerin kusurlarını ve eleştirdikleri bazı olayları dile getirirler. Taşlamalar ayrı şiir olabildiği gibi, koşma dörtlüklerinin paylaşılması esasına dayalı karşılıklı deyişler şeklinde de söylenebilir. Âşıklar fasıllarda birbirlerine takılırlar(Günay,1992:58). Adana âşık fasıllarında taşlama bölümü yoktur. Ancak her fasılda âşıklar birbirlerine takılırlar. Bu seyircinin en beğendiği bölümlerden biridir. Adanalı âşıklar taşlama ve takılmaları toplantılarda, eğlencelerde oda sohbetlerinde, âşıkları anma gecelerinde, şölenlerde

konserlerde yaparlar. Adanalı âşıklar taşlamayla takılmayı birbirlerinden ayırırlar. Takılma yarenlik amacıyla yapılan kırıcı olmayan şakalaşmalardır.

Destan

*Dinleyin dostlarım başa geleni
Ekmek çama çıktı tuz firar etti
Artık siz düşünün geri kalanı
Çoğu bekliyorduk az firar etti*

*Bulgur pilavına ediyok niyaz
Yanında bulursak iki baş piyaz
Ağustos ayında her taraf ayaz
Kışa yakalandık yaz firar etti*

*Bir pabucum var tabanı delik
Avare geziyorum yoktur metelik
Çoluk çocuk çıplak kaldı üstelik
Kumaş kayıp oldu bez firar etti*

*Bu kadar yapmadı bundan evvelki
Kurbandan kurbana et yeriz belki
Kümese dadandı kurnaz bir tilki
Tavuklar tükendi gaz firar etti*

*Geçen gün rüyamda gördüm parayı
Uyku arasında attım narayı
Garip Kaçıran'la açtı arayı
Perdeler bozuldu saz firar etti*

Âşık Hüseyin Kaçıran

11. Tüketmece (Daraltma)

Âşık fasıllarında zor ayakların yanı sıra leb-değmez adı verilen “b, p, m, f, v” dudak ünsüzlerinin yer almadığı ayaklarla deyişme yapılır. Birbirlerinden üstün olduklarını kanıtlamak isteyen Âşıklar bu zor ayaklardan biri veya birkaçıyla deyişerek hünerlerini gösterirler(Günay,1992:59).

Leb değmez tarzı şiir söylemek ve leb değmez tarzı şiirlerle atışmak gelenekselleşmemiştir. Âşıklar nadiren leb değmez tarzı şiirler söylerler. Doğulu Âşıkların etkisiyle yöreye gelmiştir.

12. Gönül Alma

Âşık fasıllarında taşlama ve takılmalardan sonra Âşıklar atıştığı aşığın gönlünü kırdıysa özür diler. Âşıklar karşılıklı birbirlerinin gönüllerini alırlar. Özür dileme saz ve sözle olur. Daha sonra birbirlerinin üstün yönlerini sıralayarak bu bölüme son verirler.

13. Elveda (Güle Güle)

Âşık fasılları uğurlama bölümüyle biter. Adana âşık fasıllarında son bölüme “elveda” veya “güle güle” denilir. Âşıklar fasılın son bölümünde birlikte bir güzelleme ya da bir türküden sırayla birer dörtlük söylerler. Âşıklar fasılın bittiğini “elveda”, “güle güle” redifli türküler okuyarak bildirirler.

Adana âşıkları eskiden beri âşık toplantıları yapmaktadır. Âşık fasılları sistemleşmemiştir. Türkiye’de olduğu gibi âşık fasılları Adana’da da ortak bir yapıya bürünmektedir.

KAYNAKÇA

- Artun, Erman; 1995, Karacaoğlan Şiirinin Kültür Kaynakları, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, C.2, S.7, Ankara.
- Artun, Erman; 1997, Adana Âşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çığırma, İçel Kültürü, S.54, Kasım, İçel.
- Aslan, Ensar; 1992, Çıldırılı Âşık Şenlik, Dicle Üniversitesi Yay., Diyarbakır.
- Bali, Muhan; 1975, Âşık Karşılaşmaları-Atışmalar, Türk Folkloru Araştırmaları, Cilt 16, no: 314.
- Başgöz, İlhan; 1952, Âşıkların Hayatlarıyla ilgili Halk Hikayeleri, Journal of American Folklore 65.
- Başgöz, İlhan; 1966, Halk Hikayelerinde Rüya Motifi ve Şaman İnitiation Ayinleri, Asian Folkloru Studies
- Başgöz, İlhan; 1968, İzahlı Türk Halk Şiiri Antolojisi, Ararat Yay., İstanbul.
- Başgöz, İlhan; 1986, Karacaoğlan Geleneği, Folklor Yazıları, İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili; 1983, Güney Şairleri, Folklor ve Edebiyat 2, İstanbul.
- Çubukçu, İbrahim Agah; 1995, Karacaoğlan ve Sevgi, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, S.7, Ankara.
- Dizdaroğlu, Hikmet; 1969, Halk Şiirinde Türler, TDK Yay., Ankara.
- Günay, Umay; 1992, Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yay., Ankara.
- Günay, Umay; 1993, 17. yy Saz Şairi Karacaoğlan’la ilgili Bir Değerlendirme 2, Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana.
- Kaya, Doğan; 1994, Sivas’ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati, Sivas.
- Köprülü, M. Fuad; 1989, Türk Edebiyatının Menşei, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yay., İstanbul.
- Köprülü, M. Fuad; 1962, Türk Saz Şairleri, Güven Basımevi, Ankara.
- Köprülü, M. Fuad; 1989, Türklerde İlk Şiirler ve Şairler, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yay., İstanbul.
- Küren, Mukadder; 1993, Âşık Feymani ve Âşık Hasreti’yle Âşıklık Geleneği Üzerine, Halk Ozanlarının Sesi, HAGEM Yay., S.4, Ankara.
- Onay, Ahmet Talat; 1928, Halk Şiirinin Şekil ve Nevi, İstanbul.
- Şenel, Süleyman; 1991, Âşık Musikisi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.3, TDV Yay., İstanbul.